

- העותרים: 1. סגן סטניסלב יורובסקי
2. האגודה לזכויות האזרח בישראל

ע"י ב"כ עוה"ד טל חסין ו/או דן יקיר ואח'
מהאגודה לזכויות האזרח בישראל
רח' נחלת בנימין 75 תל אביב
טל': 03-5608151; פקס': 03-5608165
דוא"ל talh@aci.org.il

- נגד -

המשיב: ראש אגף כוח האדם בצה"ל
ע"י פרקליטות המדינה, משרד המשפטים, ירושלים

תגובת העותרים לתגובת המשיב

בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד מיום 27.9.2017 מתכבדים העותרים להגיש תגובתם לתגובתו המקדמית של המשיב.

1. נזכיר, בתמצית, כי עניינה של עתירה זו בפגיעה קשה בזכותם החוקתית של חיילים שאינם מוכרים כיהודים על פי ההלכה לחופש הדת, לכבוד ולפרטיות, אשר מסבה מדיניות המשיב לתייגם ולסמנם, ולחייבם להשתתף בכנס הסברה לקורסי העמקת הזהות היהודית ולגיור, שנערכים במסגרת השירות הצבאי. לכנס, כמו גם לקורסים ולתכניהם, אחראי "נתיב", המרכז הלאומי לזהות ולגיור, אשר משמש כזרוע הביצועית של הממשלה בתחום הגיור. החיילים נדרשים להשתתף בכנס גם כאשר הם מצהירים, לעתים כבר בלשכת הגיוס, שאין ברצונם להמיר את דתם.

2. בעקבות הגשת העתירה, מצא המשיב לנכון לערוך שינויים קלים במתכונת ההשתתפות הכפויה לכנס ההסברה, וכן בדפוס העברת המידע אודות החייל מאגף כוח אדם ליחידות שבהן משרתים החיילים. לטעמם של העותרים שינויים אלה אינם מספקים, מותירים על כנה את הפגיעה הקשה בזכויות יסוד של החיילים ואין בהם כדי לייתר את העתירה.

3. המשיב קובע, כי במסגרת השינוי המוצע חיילים הרשומים כ"חסרי דת" במרשם האוכלוסין יידרשו להתייצב בכנס אך לא להשתתף בו בפועל, וכי בשל סיווגם כ"חסרי דת" ברישומי משרד הפנים, גיור אינו "המרת דת". עוד בטרם נפנה להתייחס לשינוי לכאורה, ולהבדלים הדקים שבין התייצבות כפויה להשתתפות, נזכיר כי "חסר דת" הינה קטגוריה שבה נרשם במשרד הפנים מי שאינו יהודי, מוסלמי, דרוזי או בן עדה נוצרית מוכרת. כך, בשנות התשעים של המאה שעברה עלו לישראל

ממדינות ברית המועצות לשעבר כרבע מיליון בני אדם, זכאי שבות, שנרשמו כחסרי דת; בין בשל כך שלא הצליחו להוכיח את יהדותם טרם עלייתם לישראל, ובין בשל כך שאינם יהודים על פי ההלכה מאחר שנולדו לאם שאינה יהודיה. רבים מאוד מהם, כמו העותר ובני משפחתו, נרתעו מלאמץ להם באופן רשמי דת מסוימת בשל רדיפה ודיכוי שיטתיים של אמונות דתיות, מוסדות דת ומאמינים, שאפיינו את המשטר הקומוניסטי אשר קידש אתיאזם מדיני, זאת למרות שרבים מהם מגדירים עצמם יהודים או נוצרים.

4. גם נוצרים רבים החיים בישראל רשומים במרשם כחסרי דת, וזאת בשל השתייכותם לעדה נוצרית בלתי מוכרת. אף שברבות השנים שחלפו מאז חוקק סימן 2 לדבר המלך במועצה הוכרו עדות נוצריות שונות, הרי שעד היום נותרו זרמים מרכזיים בנצרות לא מוכרים, ובהם נוצרים פרוטסטנטים ואנגליקנים. גם כאן, רישומם במרשם האוכלוסין אינו מעיד דבר על אמונתם.

5. ומכאן לשינוי המוצע: אין כל מזוז בהצעת המשיב לחייב חיילים הרשומים כחסרי דת להתייצב בכנס, אך לא להשתתף בו בפועל. גם במתכונת זו יימשך תיוגם כלא יהודים, תיכפה עליהם התייצבות בכנס - או למצער בשעריו - אך בשל כך שהם אינם רשומים במרשם האוכלוסין כיהודים, והמידע אודות אי יהדותם ימשיך לזרום מאגף כוח האדם וחייליו אל חיילי השלישות ביחידות השונות, ולמפקדיהם של החיילים. חובת ההתייצבות משמעה אף חשיפתם של מאות החיילים הנדרשים להתייצב בכל כנס וכנס אלה בפני אלה, למרות שלעתים, כמו שמעידה העתירה, גם חבריהם הקרובים אינם מודעים לסיווגם הדתי.

6. בהקשר זה תוהים העותרים גם כיצד כפיית התייצבותו של חייל בכנס ההסברה לגיור, גם אם יבחר שלא לשמוע ולו הרצאה אחת, משרתת בחירה מושכלת, כטענת המשיב בסעיפים 11 ו-27 לתגובה, ומדוע בכלל יש לכפות על חיילים בחירות מושכלות בנושא המרת דתם והעמקת זהותם, אשר לא הם יזמו. הטענה כאילו כפיית ההתייצבות בשערי הכנס היא שתניע ותיאלץ חיילים להגות בכובד ראש בסוגיית רצונם להתגייר מופרכת על פניה. העותרים אינם חולקים על כך כי בסמכות הצבא, כמפורט בסעיף 22 לתגובה, להורות לחייליו להתייצב במועד מסוים ובמקום מסוים, אולם סמכות זו נשמטת שעה שההוראה מופנית לקבוצת חיילים קונקרטיים, הנבחנת מהכלל בשל רישומה כחסרת דת במרשם האוכלוסין, תוך תיוגם והשפלתם של הפרטים בה.

7. זאת ועוד. שוב ושוב חוזר המשיב על כך שמטרתן של תכניות נתיב אינה רק גיור, אלא גם חיזוק תחושת השייכות של חיילים מסוימים אלה למדינה, לחברה, לעם היהודי ולצה"ל. אף שהעותרים סבורים כי חיזוק תחושת השייכות לעם היהודי אינו מעניינו של צבא שחייליו נמנים על דתות ולאומים שונים, קשה היה להתווכח עם כלל התכלית לו הייתה מופנית לכלל המתגייסים. אולם בעצם כפיית החשיפה אליה רק למי שיוחדו אך בשל אי ההכרה בהם כיהודים על פי ההלכה - מובלעת הנחת יסוד פוגענית וכואבת: תחושת השייכות שלהם למדינה ולחברה לוקה בחסר, פגומה ויש לחזקה. עמדה זו פסולה ומשפילה. במרבית המקרים מדובר בבני עולים אשר בחרו לעלות לישראל ולשלם את המחיר הכבד שבהגירה. רבים מאוד מבניהם כבר נולדו בישראל, התחנכו ובגרו בה. ישראליותם, אשר לעת הזו מגולמת בשירותם בצבא, אינה יכולה להיות מוטלת בספק. ככל שסבור הצבא כי מתפקידיו ובסמכותו להעמיק, לחזק או אף ליצור את זהותם היהודית - עליו לידע אותם בדבר האפשרות לצאת לתכניות נתיב באופן שלא יפגע פגיעה קשה ובלתי מידתית בכבודם, באמונתם ובפרטיותם. המשיב רשאי להפיץ את המידע על כך בכל דרך: באינטרנט ובאתר "מתגייסים" של אגף

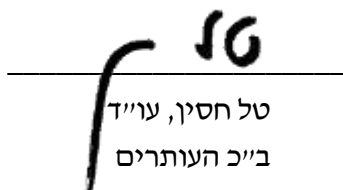
כוח האדם, בדפי מידע שיונחו בלשכת הגיוס, בהרצאת המבוא בבסיס הקליטה והמיון (ובלבד שזו תהיה מופנית לכלל החיילים) ובאמצעים נוספים. למשיב אסור לנצל לרעה את המידע שהוא מקבל ממרשם האוכלוסין בדבר דתם של חיילים כדי לפנות אליהם באופן אישי בהצעות לגיור ולחיזוק זהות כלשהי, ובוודאי שאסור לו לכפות על חיילים להגיע לכנס בנושא.

8. בשינוי המוצע אין גם כל מענה לפגיעה הקשה בפרטיות, הנובעת מכך שתיוגם של חיילים אלה כלא יהודים גלוי בפני רבים. כזכור, נחשפים חיילים לפניות חוזרות ונשנות ממפקדיהם ומחיילי שלישות המשדלים אותם לצאת לקורסי נתיב, והזימון לכנס ההסברה נשלח לעותר בלוויית רשימה שמית מפורטת של 789 (!) חיילים שאינם יהודים ומיועדים להשתתף בו. המשיב טוען, כי מתכונת זימון החיילים לכנס שונתה באופן שנועד להבטיח את שמירת פרטיותם "ככל הניתן". אולם במבנה ההיררכי הנוקשה שמאפיין את הצבא, הדבר אינו ניתן. למפקדיהם הישירים של חיילים בחילות השדה למשל - אנשי סגל בדרגות נמוכות - אין גישה למייל הצבאי, והם מקבלים את ההנחיות לגבי חייליהם ממפקדים בכירים מהם. עניינו של כל חייל נדון בפגישות הסגל, גורמים שזהותם משתנה במהלך השירות. באגף כוח האדם חשופים למידע חיילים שונים, ולאחר מכן הוא עובר, ככתוב בתגובת המשיב, לשלישים ביחידות שמעבירים אותו הלאה. זהו מעגל הולך ומתרחב של בני אדם החשופים לפרטים על החייל, אשר מצויים בתחום אוטונומיית הפרט שלו, ואין כל הכרח כי ייחשפו אליו.

9. אשר לטענה לפיה חובת ההתייצבות נדרשת כדי לחייב את המפקדים לשחרר חיילים ממשימותיהם השוטפות (סעיף 27(ב) לתגובה) – הרי שהעותרים סמוכים ובטוחים כי בידי צה"ל אמצעים פוגעניים פחות על מנת לכפות ציות. לא ייתכן שהצבא יכפה על חיילים לצאת לכנס שהם אינם מעוניינים בו כאמצעי לכפות על מפקדיהם לאפשר להם לעשות זאת.

10. טענה נוספת שמעלה המשיב היא שלא יידרשו להתייצב בכנס חיילים, אשר הגיעו אליו בהיותם מועמדים לשירות ביטחון – נערות ונערים בכתות י"א ו-י"ב – והבהירו כי הם אינם מעוניינים בתכנית נתיב. גם טענה זו דינה להידחות. כ-50% מבני הנוער כלל אינם מתייצבים לצו הראשון (לילך שובל, "חצי מבני הנוער לא מתייצבים לצו ראשון בזמן", אתר מקור ראשון 16.11.2016), ובוודאי שלא ימהרו להתייצב לכנס שאין להם בו כל עניין. חמור מכך. תיוגם של בני נוער כלא יהודים עוד בטרם סיימו את התיכון, כמו גם נקיטת הצבא במהלכים שנועדו לוודא שיתייצבו לכנס הסברה לתוכניות נתיב, מעידה כאלף מונים על עמדתם הפסולה של שלטונות הצבא: זהותם היהודית והישראלית של כל מי שאיתרע מזלו להירשם כחסר דת ברישומי משרד הפנים פגומה וזקוקה לתיקון. עמדה זו, וביטוייה בפועל, משדרת לנערים צעירים אלה, כמו גם לחיילים, מסר חמור ומשפיל לפיו הם אזרחים נחותים, נחיתות שתלווה אותם לאורך הצבא, ועם כך אין להסכין.

היום, 3.10.2017

טל חסין, עו"ד
ב"כ העותרים